

Zasada kompensacji

Zasada kompensacji

W dowolnym (niekoniecznie liniowym) układzie^a żadne napięcia ani prądy nie zmienią się, jeżeli dowolną gałąź układu, na której występuje napięcie u i przez którą płynie prąd i , zastąpimy:

- idealnym źródłem napięciowym o SEM $e = u$, albo
- idealnym źródłem prądowym o wydajności prądowej $j = i$ (tzw. źródłem kompensującym).

---

^aO jednoznacznych rozwiązaniach!

W szczególności prąd (napięcie) źródła e (j) wynosi i (u).

Wyróżnioną gałęzią może być rozwarcie lub zwarcie:

- Równolegle do gałęzi wstawiamy $e = u \implies i_e = 0$ (węzły o jednakowym potencjale można zewrzeć).
- W szereg z gałęzią wstawiamy $j = i \implies u_j = 0$ (gałąź, którą nie płynie prąd, można przeciąć).

Zasada „przesuwania” („ruchliwości”) źródeł

Obowiązuje w dowolnych (niekoniecznie liniowych) układach.

Włączanie dodatkowych źródeł napięciowych (szeregowo)

Jeżeli do wszystkich gałęzi dołączonych do danego węzła włączymy identyczne źródła napięciowe, o takim samym zwrocie względem węzła, to *prądy* w obwodzie nie zmieniają się.

Dlaczego? NPK nie zmieniają się! Można „przesunąć” źródło napięciowe z jednej gałęzi do wszystkich sąsiednich.

Dołączanie dodatkowych źródeł prądowych (równolegle)

Jeżeli do wszystkich gałęzi tworzących drogę zamkniętą dołączymy identyczne źródła prądowe, tak samo zorientowane względem drogi, to *napięcia* w obwodzie nie zmieniają się.

Dlaczego? PPK nie zmieniają się! Można „zastąpić” źródło prądowe parą źródeł „do” i „z” węzła pośredniego.

Zasada superpozycji

Założmy, że w układzie *liniowym* działa $N = N_e + N_j$ idealnych źródeł niezależnych: $N_e \geq 0$ napięciowych ($e_1, \dots, e_{N_e}$) i $N_j \geq 0$ prądowych ($j_{N_e+1}, \dots, j_{N_e+N_j}$).

Zasada superpozycji

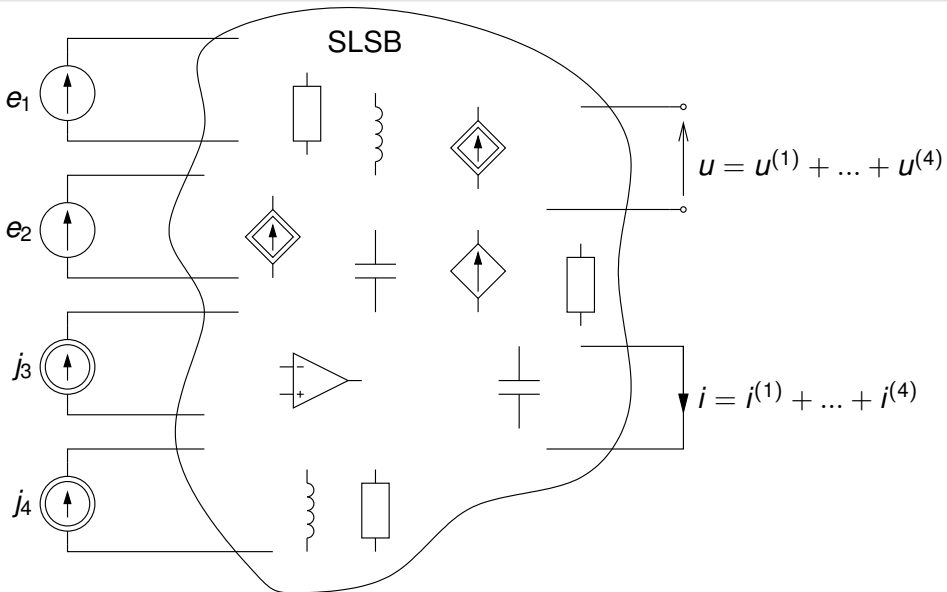
Dowolne napięcie u (dowolny prąd i) w układzie *liniowym* (dalej oznaczane jako x) jest sumą wkładów do tego napięcia (prądu) pochodzących od każdego źródła niezależnego z osobna, tzn. z wyłączonymi wszystkimi innymi źródłami *niezależnymi*:

- $e = 0 \rightarrow$ zwarcie, $j = 0 \rightarrow$ rozwarcie.

$$x = \sum_{k=1}^{N_e+N_j} x^{(k)}, \text{ gdzie } x^{(k)} = x \left| \begin{array}{l} \forall n=1, \dots, k-1, k+1, \dots, N: e_n=0, j_n=0 \end{array} \right.$$

Zasada superpozycji dotyczy tylko napięć i prądów (nie mocy!).

Zasada superpozycji – ilustracja

Twierdzenie o źródle zastępczym (napięciowym)

Twierdzenie Thévenina

Dowolny dwójnik^a liniowy o zaciskach A-B można zastąpić połączeniem szeregowym dwóch elementów:

- źródła napięciowego idealnego o sile elektromotorycznej równej napięciu na *rozwartych* zaciskach A-B ($e_T = U_{AB0}$),
- takiego samego dwójnika, ale bezźródłowego, tzn. z wyłączonymi wszystkimi źródłami *niezależnymi*:
 $e = 0 \rightarrow$ zwarcie, $j = 0 \rightarrow$ rozwarcie.

---

^aNie będący idealnym źródłem prądowym!

Dla dwójnika liniowego *rezystancyjnego* ten drugi element jest równoważny jego oporowi wewnętrznemu ($R_w = R_{AB}$).

Wyznaczanie R_w : wyłączamy źródła niezależne, po czym albo „zwijamy” obwód, albo pobudzamy go „znanym” źródłem e_x, j_x .

Metoda „połówkowa”: $R_w = R_{obc} \Big|_{U_{AB}=e_T/2}$.

Twierdzenie o źródle zastępczym (prądowym)

Twierdzenie Nortona

Dowolny dwójnik^a liniowy o zaciskach A-B można zastąpić połączeniem równoległym dwóch elementów:

- źródła prądowego idealnego o wydajności prądowej równej prądowi płynącemu przez *zwarte* zaciski A-B ($j_N = i_{ABz}$),
- takiego samego dwójnika, ale bezźródłowego, tzn. z wyłączonymi wszystkimi źródłami *niezależnymi*:
 $e = 0 \rightarrow$ zwarcie, $j = 0 \rightarrow$ rozwarcie.

---

^aNie będący idealnym źródłem napięciowym!

Dla dwójnika liniowego *rezystancyjnego* ten drugi element jest równoważny jego przewodności zastępczej ($G_w = 1/R_{AB}$).

Dwójnik o zaciskach A-B może być **dowolnie skomplikowany!**

Równoważność źródeł rzeczywistych: $e_T, R_w \leftrightarrow j_N, G_w$.

Nieliniowe układy rezystancyjne

Twierdzenia o źródłach zastępczych dobrze nadają się do analizy obwodów zawierających *dwójnik* nieliniowy.

- Metoda prostej oporu – graficzne rozwiązywanie układu dwóch równań z dwiema niewiadomymi. Równanie źródła:

$$u = e_T - R_w i \quad \text{albo} \quad i = j_N - G_w u$$

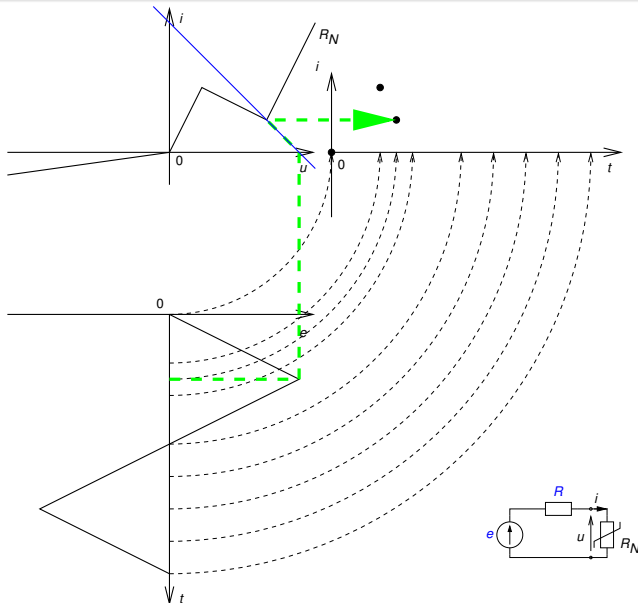
Skąd wziąć charakterystykę obciążenia? Wyznaczamy ją metodą składania charakterystyk.

- Przy połączeniu szeregowym dla danego prądu (wspólnego dla obu elementów) sumują się napięcia.
- Przy połączeniu równoległym dla danego napięcia (wspólnego dla obu elementów) sumują się prądy.

Do czego jeszcze może się przydać ch-ka obciążenia?

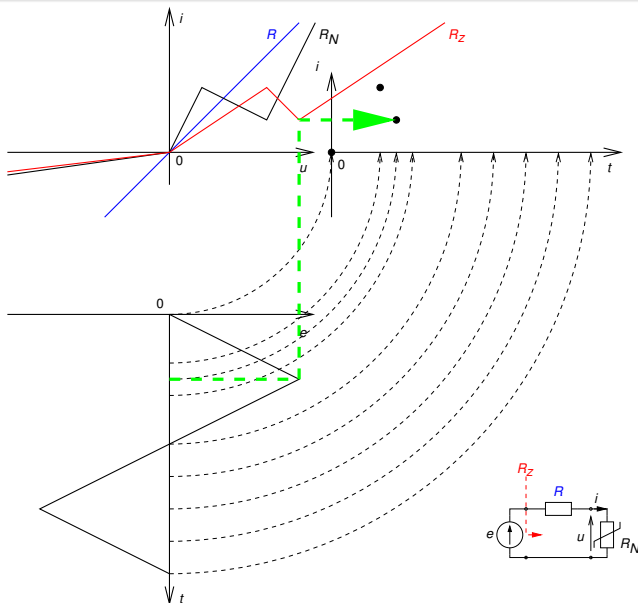
- Metoda „ruchomej” prostej oporu.
- Metoda rzutowania przebiegu przez charakterystykę (po włączeniu oporu wewnętrznego źródła do obciążenia).

„Ruchoma” prosta oporu

Rzutowanie przebiegu przez charakterystykę

Co powinien wiedzieć student?

- upraszczanie obwodu – usuwanie nieistotnych elementów
- równoważność źródeł nieidealnych napięciowych i prądowych
- łączenie elementów (szeregowe i równoległe)
- równania elementów (prawo Ohma, zasada działania źródeł idealnych)
- dzielniki napięciowe i prądowe
- twierdzenia Thevenina i Nortona
- zasada superpozycji
- w razie niezbędnej konieczności: układanie równań Kirchhoffa
- składanie charakterystyk elementów nieliniowych
- graficzne wyznaczanie punktu pracy

Co powinien wiedzieć student – większy przykład

W obwodzie nieliniowym prądu stałego panuje stan ustalony. Wyznaczyć I_L . Dane: $E = 6V$, $J = 2mA$, $R = 1k\Omega$, $E_0 = 1V$, D: zw./roz., $L_N : \psi = aI_L^3$, $a = 1Wb/(mA)^3$, $C_N : q = \min(\max(\frac{Q_0}{E_0}u, -Q_0), Q_0)$, $Q_0 = 2mC$.

